

Umeå kommun
skolkontoret@umea.se

2018-12-03

1 (16)

Dnr 400-2017:10221

Rector för Ålidhemsskolan F-5
andreas.stoltz@umea.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av grundskolans arbete för
att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och
beprövad erfarenhet vid Ålidhemsskolan F-5 i Umeå
kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av grundskolans arbete för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Syftet är att granska kvaliteten i rektorns och huvudmannens arbete med att, utifrån identifierade behov, skapa förutsättningar för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning skapar rektorn förutsättningar och arbetar för att utbildningen i skolenheten, utifrån identifierade behov, ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet?
2. I vilken utsträckning skapar huvudmannen förutsättningar och arbetar för att utbildningen i grundskolan, utifrån identifierade behov, ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet?

Granskningen utgår från följande definitioner av begreppen vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet:

Vetenskaplig grund – att skolorna såväl ska använda kunskap som härrör från vetenskapliga studier som att praktisera ett systematiskt utforskande för att kritiskt kunna granska, pröva och sätta resultat i ett sammanhang.

Beprövad erfarenhet – erfarenhet som är prövad, dokumenterad och genererad under längre tidsperiod och av många.

Granskningen genomförs i 30 skolenheter och deras respektive huvudman. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Ålidhemsskolan F-5 och Umeå kommun, som är huvudman för skolan, ingår i denna granskning.

Skolinspektionen besökte Ålidhemsskolan F-5 och Umeå kommun den 16 och 17 oktober 2018. Besöket och intervjuerna genomfördes av Caroline Engskär och Anna Wide. Intervjuer med lärare, rektor och tjänstemän hos huvudmannen har genomförts.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området. Därefter följer en motivering till de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten från de granskade skolorna och huvudmännen i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Bakgrundsfakta

Ålidhemsskolan F-5 är en grundskola i Umeå kommun. Umeå kommun bedriver verksamhet inom förskoleklass och grundskola vid 46 skolenheter. Vid tiden för granskningen finns det 12 084 elever inskrivna i grundskolan. Grundskolorna i Umeå kommun är indelade i fem geografiska skolområden. Ålidhemsskolan F-5 ingår i skolområde Öst där områdena Holmsund-Obbola, Ålidhem samt Tomtebo ingår.

Ålidhemsskolan består av två skolenheter som leds av var sin rektor, en rektor för förskoleklass och årskurserna 1-5 och en rektor för årskurserna 6–9. På Ålidhemsskolan F-5 finns 216 elever i förskoleklass och årskurserna 1-5. Elevunderlaget är enligt rektors och

lärarnas beskrivning mångkulturellt och mångspråkigt. Skolan har sedan läsåret 2014/15 haft en stor personalomsättning.

Lärarna är indelade i två arbetslag, ett arbetslag för förskoleklass och årskurserna 1-3 samt ett arbetslag för en förberedelseklass och årskurserna 4-5. I varje arbetslag finns en samordnare som tillsammans med rektor, två specialpedagoger och en lärare i förskoleklassen utgör skolans ledningsgrupp.

Samtliga huvudmän och rektorer vid de skolor som besökts i samband med kvalitetsgranskningen har ombetts att lämna en verksamhetsredogörelse till Skolinspektionen. I den beskrivs det mest omfattande utvecklingsarbetet som pågår.

Utvecklingsarbete Ålidhemsskolan F-5:

Skolan arbetar med kompetensutveckling i kooperativt lärande¹. Syftet är att skapa ett bättre socialt klimat i klasserna, tydliggöra elevernas ansvar för sitt eget lärande samt nå en ökad kunskapsutveckling.

Utvecklingsarbete Umeå kommun:

Kommunen arbetar med pedagogiskt ledarskap på flera nivåer i organisationen. I detta arbete ingår tjänstemän på huvudmannanivå, rektorer på huvudmannens samtliga grundskolor samt nyexaminerade lärare som har anställts under 2018. Ett arbete pågår även för att ta fram utbildningsmoduler (klara vårterminen 2019) inom pedagogiskt ledarskap som riktar sig till alla lärare i Umeå kommun.

Skolinspektionens bedömning

Rektorns arbete med att skapa förutsättningar och arbeta för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

Rektorns arbete med att, utifrån identifierade behov, skapa förutsättningar för och arbeta för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet vid Ålidhemsskolan F-5 fungerar väl inom vissa områden, vilka bedöms och beskrivs nedan.

Ny kunskap inhämtas utifrån ett vetenskapligt förhållningssätt

Skolinspektionen bedömer att rektors arbete fungerar väl när det gäller att säkerställa att ny kunskap söks och inhämtas utifrån ett vetenskapligt förhållningssätt.

Granskningen visar att rektor och lärare antar ett vetenskapligt förhållningssätt i samband med val av ny kunskap och att kritiska diskussioner förs för att avgöra den nya kunskapens relevans för verksamheten. Lärarna uppger att de alltid antar ett kritiskt förhållningssätt när de letar efter nya kunskapskällor samt att de via gemensam diskussion relaterar färdiga arbetsmodeller och trender inom utbildningsområdet till de mål som finns för verksamheten. Enligt lärarna kan de ta till sig delar av färdiga arbetsmodeller/trender om det passar in med det som skolan redan arbetar med. Huvudfokus är dock att skapa trygghet och kontinuitet i elevernas skolgång. När det gäller val av källor och litteratur i utvecklingsarbetet kooperativt lärande har rektorn, tillsammans med två lärare, granskat och valt litteratur utifrån att det finns en forskningsanknytning. Även om majoriteten av

¹ Kooperativt lärande är ett arbetssätt som utgår från ett kommunikativt och relationsinriktat perspektiv för att utveckla elevernas lärande och sociala sammanhållning.

lärarna inte har varit delaktiga i valet av litteratur så har de sedan fått möjlighet att kritiskt granska och diskutera litteraturen inom arbetslagen.

Vidare visar granskningen att skolan, vid behov, samarbetar med forskare för säkra att det finns vetenskapligt stöd för nya metoder och arbetssätt. I intervju framkommer det att skolan i ett projekt kring språkutvecklande arbetssätt har haft ett samarbete med forskare. I projektet fick lärarna, utifrån ett fokusområde, prova olika metoder och arbetssätt i undervisningen. Forskarna bidrog med teoretisk forskningsförankring samt fungerade som handledare i lärarnas arbete. Projektet ledde fram till en språkpolicy som enligt lärarna vilar på den senaste forskningen och som nu används på skolan.

Lärare ges möjlighet att dela erfarenheter med varandra

Skolinspektionen bedömer att rektorns arbete fungerar väl när det gäller att tillhandahålla strukturer på skolenheten som möjliggör att lärare kan dela erfarenheter med varandra. Granskningen visar att arbetslagens "lärmöten" utgör basen för skolenhetens utvecklingsarbete samt pedagogiska diskussioner. Lärarna ges då möjlighet att utifrån egna definierade mål diskutera och pröva erfarenheter i undervisningen.

Arbetslaget för förberedelseklassen och årskurserna 4-5 arbetar med utveckling av utbildningen genom att hitta ett gemensamt fokusområde och utifrån detta område besöka varandras undervisning samt filma undervisningssekvenser. Arbetet följer ett cykliskt förlopp där undervisningen planeras och utvärderas kollegialt. Lärarna uttrycker att arbetssättet medför att de utgår från samma begreppsdefinitioner samt skapar en medvetenhet om vad alla lärare gör i sina klassrum. I arbetslaget för förskoleklass och årskurserna 1-3 arbetar lärarna bland annat med verksamhetsfrågor kopplat till det systematiska kvalitetsarbetet samt diskuterar och ger varandra tips vad gäller undervisningen. Lärarna uppger dock att det inte finns någon kommunikation mellan de två arbetslagen. Rektor uppger att det finns ganska få ytor för erfarenhetsutbyte mellan arbetslagen, men menar att en överföring av erfarenheter som görs inom respektive arbetslag kan ske i ledningsgruppen eller via ansvarsgrupperna på skolan som är sammansatta för att gynna samtalet mellan arbetslagen. Trots detta uppger rektorn att det blir "... mer en tyst kunskap som finns i varje arbetslag".

Även om arbetslagen på skolan inte arbetar på samma sätt under lärmötena så bedömer Skolinspektionen att båda arbetslagen har goda möjligheter att utifrån mötesstrukturen dela erfarenheter med varandra inom arbetslagen och reflektera kring gjorda erfarenheter. Dock behöver erfarenhetsutbytet mellan arbetslagen utvecklas i en riktning så att idéer kan prövas av flera grupper genom gemensam reflektion och dokumentation för att sedan spridas.

Strukturer för att anpassa och integrera insatser

Vidare bedömer Skolinspektionen att rektorns arbete med att säkerställa att det finns strukturer på skolenheten för att anpassa och integrera valda insatser i verksamheten fungerar väl. Granskningen visar att lärarna inom arbetslagen planerar för hur ny kunskap ska anpassas och integreras i verksamheten samt att de som stöd i detta arbete kan få handledning av en coach eller språkutvecklare.

Lärarna uppger att de inom arbetslagen skapar planer för hur de ska integrera och anpassa insatserna inom kooperativt lärande och hur de ska integrera utvecklingsarbetet i det systematiska kvalitetsarbetet. Enligt rektor är det kollegiala lärandet kring en insats mycket viktig. Vidare framkommer det att lärarna har tillgång till handledning av en coach i arbetet

inom utvecklingsområdena kooperativt lärande och ledarskap. Enligt lärarna så får de i arbetet med coachen prova olika strategier och metoder samt arbeta fram egna dokument. Lärarna kan även få handledning från Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) eller från språkutvecklare från kommunens enhet "Kompetenscentrum för flerspråkighet". Rektorn träffar språkutvecklarna i dialogmöten några gånger per termin och kan utifrån dessa möten sprida information om vilka stödinsatser som kan erbjudas. Enligt lärarna saknar dock skolan tillräcklig tillgång till ekonomiska och materiella resurser, exempelvis datorer.

Huvudmannens arbete med att skapa förutsättningar och arbeta för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

Huvudmannens arbete med att, utifrån identifierade behov, skapa förutsättningar och arbeta för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet fungerar väl inom vissa områden, vilka bedöms och beskrivs nedan.

Huvudmannens stöd för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund

Skolinspektionen bedömer att huvudmannens arbete med att säkerställa att det finns strukturer på huvudmannanivå för att stödja arbetet med att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund fungerar väl. Bedömningen görs med bakgrund av att huvudmannen tillhandahåller strukturer som säkerställer att grundskolornas utvecklingsarbete vilar på vetenskaplig grund samt att huvudmannen tillhandahåller stödjande funktioner på huvudmannanivå. Därtill samarbetar huvudmannen, vid behov, med lärosäten.

Inledningsvis visar granskningen att rektorerna för alla skolenheter, inom ramen för huvudmannens utvecklingsarbete, måste relatera till och finna stöd för skolornas utvecklingsarbete i forskning. Huvudmannens representanter uppger att huvudmannens vision för utvecklingsarbetet är att arbeta med förbättringar som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Huvudmannens utvecklingsarbete utgår från systematiskt framtagna kvalitativa beskrivningar av skolornas verksamheter. Utifrån en mall lämnar varje rektor in en nulägesbedömning efter vårterminens slut, som inkluderar framgångsfaktorer och problem som finns i skolans verksamhet samt två till tre utvecklingsområden. En representant för huvudmannen uppger att framgångsfaktorerna utgörs av erfarenheter som har prövats på flera sätt inom en skola. Arbetet med att definiera framgångsfaktorer bygger på professionens bedömning, det vill säga de personer med lärar- och/eller rektorsbakgrund som deltar vid kvalitetsdialogerna.

En representant för huvudmannen uppger att rektorerna ska motivera vilket forskningsstöd som finns för de valda utvecklingsinsatserna. Representanten uppger att huvudmannen har varit noggrann med att skolorna inte oreflekterat ska välja utvecklingsarbeten bara för att de "ligger i tiden". Prioriteringen av huvudmannens utvecklingsområden sker sedan via tre kvalitetsdialoger på olika verksamhetsnivåer utifrån en på förhand framtagen systematik mellan nyckelpersoner, rektorer, grundskolechef, förvaltningsledning och för- och grundskolenämnden. Dialogerna har karaktären av ett lärande samtal för att synliggöra framgångar och problem kopplat till elevernas lärande och utveckling samt vilken koppling som finns till forskning. Representanter för huvudmannen uppger att strukturen för utvecklingsarbetet gör att för- och grundskolenämnden får ta del av professionens syn på vad som är framgångsfaktorer och problem. Skolinspektionen bedömer att huvudmannens tydliga styrning och kravet på rektorer att förankra skolenheternas utvecklingsarbete i relevant forskning skapar goda förutsättningar att för att utveckla en utbildning som vilar på vetenskaplig grund.

Vidare visar granskningen att huvudmannen stödjer grundskolornas arbete med att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet via olika stödjande funktioner på huvudmannanivå samt kompetensutvecklingsinsatser. Det framkommer i granskningen att det på huvudmannanivå finns en skolstrateg för grundskolan samt en utvecklingsledare som arbetar mot grundskolorna. Skolstrategens huvudsakliga uppdrag har varit att utveckla huvudmannens systematiska kvalitetsarbete, men inrymmer också att säkerställa att den forskningsanknytning som finns i huvudmannens utvecklingsarbete har legitimitet. Tjänsten som utvecklingsledare i kommunen med samordningsuppdrag för forskningssamverkan är för tillfället vakant, men ska fungera som ett redskap för huvudmannens arbete med vetenskaplig grund. Utvecklingsledaren har varit kontaktperson gentemot Umeå universitet avseende lärarprogrammets verksamhetsförlagda utbildning och praktikinära forskning, samt har haft förutsättningar att göra kopplingar mellan huvudmannens utvecklingsinsatser och forskning. Vidare uppger representanter för huvudmannen att de förstelärare som finns i kommunen ska stötta och bistå skolorna i detta arbete. Huvudmannens styrning av användningen av förstelärare har av Skolinspektionen dock identifierats som ett utvecklingsområde och beskrivs längre fram i detta beslut.

Kommunen har också olika "Kompetenscentrum" som stödjer grundskolornas arbete, exempelvis genom kompetenshöjande insatser eller pedagogiskt stöd. Rektorn för Ålidhemsskolan F-5 uppger att kommunens "Kompetenscentrum" kan förse skolan med nya rön inom området. Rektorn kan även få stöd i om det finns vetenskaplig grund för valda insatser inom ett utvecklingsarbete. Enligt en representant för huvudmannen är det stöd som "Kompetenscentrum för flerspråkighet" erbjuder grundskolorna vetenskapligt förankrat och bygger på beprövad erfarenhet.

Granskningen visar vidare att huvudmannen samarbetar med lärosäten vid behov för att stödja att utbildningen i grundskolan ska vila på vetenskaplig grund. En representant för huvudmannen uppger att huvudmannen genom Prioritet Matematik i Umeå (PriMa Umeå), PISA² 2015 samt matematiklyftet har gett alla lärare i matematik förutsättningar att öka sin yrkeskompetens och att utveckla undervisningen i matematik. I detta arbete har fortbildning getts via Umeå Universitet. Vidare uppger representanter för huvudmannen att huvudmannen arbetar med projektet "HLT" (Hälsa, Lärande och Trygghet). I projektet sker viss följeforskning och en resurs från intresseföreningen Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) deltar. Enligt representanter för huvudmannen förväntas inom kort ett avtal upprättas mellan Umeå kommun och Umeå Universitet vad gäller praktikinära forskning, som en del i en nationell försöksverksamhet kring praktikinära skolforskning (ULF – Utbildning, Lärande och Forskning). Syftet är bland annat att stärka samverkan mellan skola och högskola i form av långsiktiga och funktionella strukturer för att initiera, genomföra och i övrigt främja praktikinära forskning³.

Exempel på arbete där erfarenheter har prövats och spridits till flera skolor

Lärare och representanter för huvudmannen ger i intervjuer exempel på arbete som de anser skulle kunna utgöra beprövad erfarenhet, det vill säga där idéer har prövats av en grupp genom gemensam reflektion och dokumentation för att sedan spridas vidare. Ett

² The Programme for International Student Assessment (PISA) är en internationell studie som undersöker 15-åringars kunskaper inom matematik, naturvetenskap, läsförståelse och problemlösning. Studien genomförs var tredje år.

³ <http://www.ulfavtal.se>

annat sådant exempel är en plan för hur man kan arbeta för att ta emot nyanlända elever. Lärarna som arbetar i förberedelseklasser i kommunen har läst litteratur och diskutera styrkor och svagheter i deras verksamheter. Därefter har de satt mål, prövat och reviderat planen. Enligt lärarna har planen reviderats flertalet gånger utifrån att de har fått mer kunskap utifrån forskning och synpunkter från andra lärare. Planen har sedan spridits i nätverket kring förberedelseklasser som är knutet till Kompetenscentrum för språkutveckling och har kommit till användning för andra skolenheter. Samtal har förts om att även sprida planen till årskurserna 7-9 framgent. Även om huvudmannen ger exempel på projekt där erfarenheter har prövats och spridits till flera skolor, bedömer Skolinspektionen att huvudmannen behöver utveckla arbetet med att skapa strukturer för att möjliggöra att erfarenhet kan utvecklas till beprövad erfarenhet, vilket beskrivs längre fram i detta beslut.

Även om det framkommer att rektor och huvudmannen i flera avseende skapar förutsättningar för, och arbetar för, att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet visar granskningen att det finns delar i verksamheten som behöver utvecklas.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

- Rektorn behöver utveckla arbetet med att säkerställa att det finns en ansvarsfördelning på skolenhetsnivå som stödjer ett brett arbete med vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Skolinspektionen bedömer att det saknas en tydlig ansvarsfördelning på skolenhetsnivå som stödjer ett brett arbete med vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Granskningen visar att det finns lärare på skolan som säger sig ha ett särskilt ansvar för vissa områden. I något fall är detta ansvar inte uttalat från rektor och i andra fall saknas tydliga uppdrag från rektorn vad ansvaret ska innebära. Därtill finns det en otydlighet vad gäller vem som ska följa och kommunicera relevant forskning och beprövad erfarenhet till kollegiet.

Lärarna uppger att det finns personer inom arbetslagen som har särskilda uppdrag, exempelvis ansvar för språkutvecklande arbetssätt, bedömningsfrågor eller kooperativt lärande. Därtill finns det en lärare som uppger sig inneha ett pedagogiskt ledningsuppdrag. Rektorn uppger att han inte har gett någon lärare ett pedagogiskt ledningsuppdrag, men att arbetslagen har gjort en fördelning av ansvar utifrån sina olika kompetenser. Lärarna i arbetslaget för de äldre eleverna uppger att den person som är specialiserad inom ett område tar ansvar för området och håller sig uppdaterad vad gäller ny kunskap. Medan lärarna i arbetslaget för de yngre eleverna uppger att det inte finns någon som är ansvarig för att kommunicera ny kunskap. Enligt lärarna kan de dela med sig av ny kunskap, men det överförs inte till de andra lärarna i arbetslaget i någon högre utsträckning. Vidare finns det ansvarsgrupper på skolan som har olika ansvarsområden, exempelvis IT-gruppen och gruppen för hållbart lärande. Rektorn uppger att ansvarsgrupperna är relativt nya och att deras uppdrag formades utifrån en "brainstorming" med personalen. Enligt rektorn ska ansvarsgrupperna sedan själva formulera hur de ska arbeta. Lärarna uppger att rektor har gett ansvarsgrupperna i uppdrag att förmedla forskning och beprövad erfarenhet. Enligt rektor är det dock inte uttalat att ansvarsgrupperna ska arbeta med vetenskaplig grund, men att de ska sprida sådant som är aktuellt inom området och se till att det finns ett löpande arbete kring gruppernas ansvarsfråga.

Sammanfattningsvis visar granskningen att det inte är tydligt vem/vilka som har en ansvarsfunktion på skolenheten och dessa har inte heller ett uttalat mål och uppdrag från rektor. Därtill finns det en otydlig ansvarsfördelning när det gäller att kommunicera forskning och beprövad erfarenhet till kollegiet.

Detta innebär att rektor behöver tydliggöra för personalen vem som har ansvar, utrymme och mandat för att arbeta med utveckling av utbildningen i relation till forskning och beprövad erfarenhet. I detta arbete behöver rektor också följa upp och ta ansvar för hur ansvarsfunktionerna genomför sina uppdrag.

- Huvudmannen behöver stärka arbetet med att styra användningen av karriärtjänster i syfte att stödja arbetet med att utbildningen i grundskolan ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Skolinspektionen bedömer att Umeå kommun inte styr, i dialog med rektor, användningen av karriärtjänster för att stödja grundskolornas arbete med att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Granskningen visar att huvudmannen inte är styrande eller stöttande i utformningen av förstelärarnas uppdrag i syfte att stödja grundskolornas arbete för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Därtill följer huvudmannen inte upp och utvärderar förstelärarnas användning och arbete.

I Umeå kommun finns det cirka 110 förstelärare i grundskolan som arbetar på uppdrag av rektor. Enligt representanter för huvudmannen har huvudmannen insyn i vilka förstelärare som finns, men de har inte varit styrande eller stöttande vad gäller deras uppdrag. En representant för huvudmannen menar att huvudmannen inte har tänkt igenom målsättningen med förstelärarnas arbete och hur huvudmannen ska följa upp deras arbete.

Vidare uppger representanter för huvudmannen att huvudmannen genomför ett reformeringsarbete för att förbättra arbetet med förstelärare och lektorer som kommer träda i kraft från årsskiftet 2019/20. Reformeringsarbetet bygger på analyser som gjorts i kommunens olika skolområden. För att uppnå målet med att öka måluppfyllelsen för eleverna vill huvudmannen utveckla det kollegiala samarbetet och lärarna skall få möjlighet att utvecklas. Representanterna uppger att kommunens systematiska kvalitetsarbete kommer vara ett viktigt instrument för att ta fram profilerna på de förstelärare som ska tillsättas framöver. Förstelärarnas uppdrag kommer att vara uppbundna av förvaltningens uppdragsplan och det kommer finnas en tydlig koppling till kommunens utvecklingsarbete. Förstelärarna ska ingå i det inre utvecklingsarbetet och vara ett stöd för rektorerna. Enligt Utbildningsdirektören kommer det vara definierat i förstelärarnas uppdragsbeskrivning att de ska utgå från vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Ett arbete sker också för att bestämma urvalskriterierna för förstelärartjänster. Huvudmannen vill skapa en struktur där förstelärare stödjer det kollegiala lärandet. Huvudmannens representanter uppger att det inte är bestämt hur lektorer ska användas, men de undersöker lösningar där lektorer ska kunna arbeta både för kommunen och Umeå universitet. Enligt representanterna är det tänkt att förstelärare ska arbeta mer undervisningsnära medan lektorer ska ha en starkare koppling till vetenskaplig grund.

Sammanfattningsvis visar granskningen att huvudmannen, vid tiden för granskningen, inte styr användningen av karriärtjänster. Det reformeringsarbete som presenterats, avseende tillsättning av karriärtjänsterna samt deras uppdrag, bedömer Skolinspektionen som ett positivt arbete som bör utvecklas och realiseras för att stödja skolornas arbete med att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Huvudmannen bör

också styra användningen av karriärtjänster för att säkerställa likvärdigheten mellan huvudmannens grundskoleenheter. Vidare är det viktigt att huvudmannen följer upp och utvärderar användningen av förstelärare och lektorer så att de bidrar till skolornas och huvudmannens utvecklingsarbete samt stärker arbetet med att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

- Huvudmannen behöver utveckla strukturer för att möjliggöra att erfarenheter kan utvecklas till beprövad erfarenhet.

Skolinspektionen bedömer att Umeå kommun behöver utveckla strukturer för att möjliggöra att erfarenheter kan utvecklas till beprövad erfarenhet. Granskningen visar att huvudmannen har vissa strukturer för att ett erfarenhetsutbyte mellan skolor kan ske, såsom nätverk och huvudmannens system för utvecklingsarbetet. Det framkommer dock att den kunskap som utvecklas inom nätverken inte alltid dokumenteras eller sprids utanför nätverken samt att huvudmannens system för utvecklingsarbetet inte används i syfte att en idé ska prövas av flera grupper genom gemensam reflektion och dokumentation.

Inom huvudmannens verksamhet i grundskolan finns det ett flertal nätverk, exempelvis ämnesnätverk eller ett nätverk kring förberedelseklasser som är knutet till "Kompetenscentrum för språkutveckling". Därtill finns det nätverk på övergripande nivå i kommunen, ett för årskurserna 1-5 samt ett för årskurserna 7-9. Representanter för huvudmannen uppger att deltagarna i ämnesnätverken delger varandra framgångsexempel och mindre lyckade exempel. Framgångsexemplen dokumenteras i vissa fall digitalt. Enligt en representant präglas arbetet inom nätverken av att få insyn i den forskning som finns inom området och utifrån det prova olika metoder/arbetssätt praktiskt på skolorna. Lärare uppger dock att det inte finns någon organisation bakom vissa nätverk, exempelvis matematiknätverket. Det saknas också en samsyn mellan skolområdena kring vad som ska prioriteras inom nätverken. En representant för huvudmannen uppger att det saknas definierade mål med nätverken och det finns en otydlighet kring varför de ska finnas till. Det har också varit ett problem att den kunskap som genereras inom nätverken inte sprids. Nätverken har varit bra för de personer som har deltagit, men de har inte haft ett tydligt mandat att sprida sitt arbete och sina kunskaper. Även om nätverkens koppling till universitet är bra så uttrycker en representant för huvudmannen att nätverken måste knytas till de skolenheter där kompetensen behövs för att de ska ge effekt.

Rektor och huvudmannens representanter lyfter också fram huvudmannens system för utvecklingsarbetet som centralt avseende att dela erfarenheter mellan skolenheter. Detta eftersom skolornas rapporter som genereras inom systemet kan nås av alla rektorer. Enligt rektor skapar systemet goda förutsättningar för att kunna generera beprövad erfarenhet då framgångsfaktorer och problem sammanställs, dokumenteras och sprids.

Sammanfattningsvis visar granskningen att det erfarenhetsutbyte som finns mellan huvudmannens grundskolenheter huvudsakligen sker via de nätverk som finns i kommunen och kommunens system för utvecklingsarbetet. Skolinspektionen bedömer att nätverken har stor potential när det gäller att tillvarata lärarnas erfarenheter så att de kan prövas, dokumenteras och utvecklas i ett bredare sammanhang. Granskningen visar dock att nätverken i flera fall har ett otydligt syfte och den kunskap som delges och genereras inom nätverken inte ges större spridning eller dokumenteras i den meningen att den blir tillgänglig utanför nätverken. Vidare så utgör den dokumentation som delas inom ramen för huvudmannens utvecklingsarbete en bank av grundskolornas utvecklingsarbete, men

den bedöms inte användas i syfte att en idé ska prövas av flera grupper genom gemensam reflektion och dokumentation. Granskningen visar inte heller att huvudmannen har några övriga strukturer för att generera beprövad erfarenhet.

Detta innebär att huvudmannen bör utveckla arbetet med att tillhandahålla strukturer i verksamheten som möjliggör att erfarenheter kan utvecklas till beprövad erfarenhet. Idéer utifrån erfarenheter bör i detta arbete kunna prövas av flera grupper och dokumenteras för att kunna föras vidare.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den **3 maj 2019** redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits och vilka effekter de gett utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post, till *Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2017:10221) i de handlingar som sänds in. Som stöd för redovisningen kan bifogad mall (Bilaga 2) användas.

I ärendets slutliga handläggning har undervisningsråd Anna Wide och Kristina Svensson samt juristerna Magnus Jonasson, Charlotte Fagher och Johan Kylenfelt deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

X Roland Fallström

Enhetschef
Signerat av: Roland Fallström

X Caroline Engskär

Föredragande
Signerat av: Caroline Engskär

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/grundskolans-arbete-for-att-utbildningen-ska-vila-pa-vetenskaplig-grund-och-beprovad-erfarenhet/>

Bilaga 1: Författningsstöd – Grundskolans arbete för att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

Utformningen av utbildningen

Skollagen (2010:800)

Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet (1 kap. 5 §, tredje stycket).

Förarbeten

Prop. 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet s 223 - 224

Innebörden av begreppet vetenskaplig grund finns utvecklad i förarbetena till högskolelagen. Regeringen anser att de krav som ställs på skolan att ge eleverna förutsättningar att erövra kunskaper blir alltmer omfattande och att det är nödvändigt att ta ställning i etiska frågor inom alla kunskapsområden. Informationsteknikens utveckling ger snart sagt obegränsad tillgång till information men denna måste ordnas, granskas, värderas och omvandlas till kunskaper. Att ta ställning i politiska och moraliska frågor kräver också en god kunskapsgrund. De nationella styrdokumentet ger läraren utrymme att välja innehåll och metoder för att nå målen. Detta kräver ett vetenskapligt förhållningssätt i bemärkelsen att kritiskt granska, att pröva och att sätta enskilda faktakunskaper i ett sammanhang. Arbetet i skolan med att välja innehåll och metod och att värdera resultatet ska därför präglas av ett vetenskapligt förhållningssätt och kunskaper som grundar sig på relevant forskning och beprövad erfarenhet. Utbildningen, och de läroplaner och kursplaner som styr den, vilar självklart på forskningsbaserad grund och beprövad erfarenhet. Detta bör markeras i lagen. Regeringen föreslår formuleringen att utbildningen ska "vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet". Både utbildningens innehåll och den pedagogik som används omfattas av bestämmelsen. Formuleringen tydliggör också lärares ansvar att bedriva en undervisning som vilar på vetenskaplig grund. Beträffande formuleringen om att utbildningen ska "vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet", så gäller den, som ovan redovisats, utbildningen i vid mening och utgör en del av grunden för verksamheternas styrdokument.

Offentliga utredningar

SOU 2018:19. Forska tillsammans – samverkan för lärande och förbättring s 25 - 27

Vetenskaplig grund

Begreppet vetenskaplig grund definieras inte i skollagen utan har av Skolverket, i linje med propositionen Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet (prop. 2009/10:165), preciserats till att arbetet i skolan ska utgå från ett vetenskapligt förhållningssätt och kunskaper som grundar sig på relevanta forskningsresultat och beprövad erfarenhet. Skolverket ger följande beskrivning av begreppet: "Vetenskaplig grund innebär att kritiskt granska, pröva och sätta enskilda faktakunskaper i ett sammanhang samt söka efter förklaringar och orsakssamband i tillgänglig relevant forskning". Enligt utredningen beskriver denna tolkning närmast ett förhållningssätt till vetenskap – ett forskningsbaserat

arbetssätt. Skolforskningsinstitutet särskiljer begreppen vetenskaplig grund och vetenskapligt förhållningssätt. Man understryker att det är undervisningen som bedrivs som baseras på resultat från vetenskapliga studier, både avseende innehåll och hur man undervisar. Ett vetenskapligt, eller kritiskt, förhållningssätt är däremot något man själv utvecklar. Ett vetenskapligt eller kritiskt förhållningssätt bör enligt Skolforskningsinstitutet alla ha i alla sammanhang där man planerar, genomför eller utvärderar sin undervisning. Vad gäller skollagen är det utbildningen som ska vila på vetenskaplig grund. I 1 kap. 3 § skollagen definieras utbildning som den verksamhet inom vilken undervisning sker utifrån bestämda mål. Undervisning definieras som sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden.

Beprövad erfarenhet

Beprövad erfarenhet är ett begrepp som är särskilt kopplat till yrkesgrupper inom områdena hälso- och sjukvård och skola. Även om uttrycket i sig är komplext så har det tillkommit för att omfamna dimensioner av kompetenser som är av vikt i praktikens utövning till gagn för patienter, elever och studenter (och även anhöriga). Beprövad erfarenhet framställs ibland som att det omfattar allt övrigt som inte täcks in av det som är vetenskapligt grundat.

Det är olyckligt för begreppet får därmed ett otydligt berättigande. Många av de problemområden där den beprövade erfarenheten har bidragit till kunskapsuppbyggande och professionens kompetensutveckling utgör också en viktig grund för identifiering och precisering av forskningsfrågor. Beprövad erfarenhet kopplas ofta samman med lång erfarenhet men bör mer beskrivas genom de professionella erfarenheter som upprepat har identifierats, observerats, verifierats och accepterats av professionen. Den beprövade erfarenheten är i första hand kontextuell och lokal, ofta kollektiv inom en profession och tydligt kommunicerad för att kunna användas av flertalet. Skolverkets definition av beprövad erfarenhet (kunskap som är genererad vid upprepade tillfällen över tid, som är dokumenterad och kvalitetssäkrad) ger lite utrymme för att vidareutveckla och framhålla betydelsen av den erfarenhetsbaserade professionskunskapen. I många undervisningssituationer behöver den beprövade erfarenheten vara vägledande i de fall då vetenskaplig grund inte finns att tillgå. Den beprövade erfarenheten är en värdefull komponent i det dagliga utövandet av lärarprofessionen med konsekvenser för lärande som behöver beskrivas, reflekteras och få acceptans. Den bör också ses som en likvärdig komponent och ett komplement inom praktikinära forskning där den i sig kan utgöra en startpunkt för att beforska praktiken.

Ställningstaganden

Skolverket⁴

Forskningsbaserat arbetssätt

Att arbeta forskningsbaserat innebär att systematiskt undersöka och utveckla den egna verksamheten utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. För att göra det effektivt krävs ett vetenskapligt förhållningssätt där man diskuterar, kritiskt granskar,

⁴ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskningsbaserat-arbetssatt/att-arbeta-forskningsbaserat>

använder och utvärderar relevant forskning på utbildningsområdet och annan systematiskt framtagen kunskap.

Forskningsbaserat arbetssätt ställer krav på en hög grad av systematik, begreppsmedvetenhet och struktur. Detta arbetssätt ska inte enbart förstås som att lärarlaget sitter ner och diskuterar eller att vi förlitar oss på den egna uppfattningen eller magkänslan. När det gäller att utveckla kvaliteten i undervisningen innebär det att det ska finnas stöd i forskningen för de metoder som skolan använder och de kunskaper som skolan lär ut. Ett forskningsbaserat arbetssätt innebär alltså att medvetet använda sig av både vetenskapligt grundad kunskap och beprövad erfarenhet som bas för det egna kvalitets- och utvecklingsarbetet.

Ett forskningsbaserat arbetssätt innebär att inta ett vetenskapligt förhållningssätt och kan sammanfattas med att man:

- Identifierar, formulerar och löser problem
- Verkar för att bygga kunskap och transparens
- Kritiskt granskar resultat

I det vetenskapliga förhållningssättet är transparens av vikt vilket innebär att vara öppen med metoden man använt för att andra ska kunna förstå och utvärdera hur man kommit fram till resultaten.

Systematiskt kvalitetsarbete och forskningsbaserat arbetssätt – inte samma sak

Grunden för det forskningsbaserade arbetssättet har likheter med det som i skollagen benämns systematiskt kvalitetsarbete. Ofta är det inom ramarna för skolans systematiska kvalitetsarbete som ett forskningsbaserat arbetssätt kan appliceras. Skollagens krav på systematiskt kvalitetsarbete innebär att huvudmän, förskole- och skolenheter systematiskt och kontinuerligt ska följa upp verksamheten, analysera resultaten i förhållande till de nationella målen och utifrån det planera och utveckla utbildningen.

Verksamhetens resultat behöver dessutom följas upp, analyseras och bedömas i förhållande till vad vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefullt. Även vid planering och prioritering av utvecklingsinsatser är det viktigt att ta hänsyn till aktuell forskning.

En viktig skillnad är dock att kvalitetsarbetets syfte är att utveckla verksamheten för att de nationella målen för utbildningen ska uppfyllas, medan syftet med det forskningsbaserade arbetssättet t.ex. kan vara att öka kunskapen inom ett för skolan eller förskolan relevant arbetsområde. Systematiskt kvalitetsarbete är en kontinuerlig form för arbetet med skolutveckling medan forskningsbaserat arbetssätt är mer av en ansats för att undersöka och utveckla. En viktig skillnad är också att det forskningsbaserade arbetssättet bygger på en begreppsapparat där begrepp som knyter an till den vetenskapliga metoden är viktiga inslag.

Skolverket (2012). Promemoria om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, Dnr 2012:1700, s. 1 och 4.

Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

Bestämmelsen om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet riktar sig både till dem som utformar styrdokumentet, dvs. riksdag, regering och Skolverket och till enskilda lärare.

Både utbildningens ämnesinnehåll och metod/pedagogik ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Lärares ansvar och förutsättningar

Enskilda lärare har ansvar för att löpande hålla sig orienterade inom sitt ämnesområde.

Bestämmelsen reglerar indirekt rektorers, förskolechefers och huvudmäns ansvar att stärka lärares förutsättningar att bedriva undervisning som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Lärarytbildningen har ett ansvar för att utveckla blivande lärares förmåga att bedriva undervisning utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Nyutexaminerad lärares vetenskapliga förhållningssätt kan dock inte förväntas vara färdigutvecklat. Som yrkesverksam bör lärare ges stöd och vägledning från såväl mer erfarna kolleger som från relevant forskning.

Skollagen (2010:800)

Utbildning och undervisning

I denna lag avses med

- undervisning: sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden, och
- utbildning: den verksamhet inom vilken undervisning sker utifrån bestämda mål (1 kap. 3 § skollagen).

Huvudmannens ansvar för utbildningen

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar (2 kap. 8 § skollagen).

Ledningen av utbildningen

Rektor

Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Dessa ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

En ställföreträdare får utses för en rektor (2 kap. 9 § skollagen).

Uppföljning och utveckling av utbildningen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen (4 kap. 3 § skollagen).

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 4 kap. 3 § skollagen ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå. (4 kap. 4 § skollagen).

Skolverkets allmänna råd med kommentarer, Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet (SKOLFS 2012:98)

Uppföljning och utveckling av utbildningen

Verksamhetens resultat behöver dessutom följas upp, analyseras och bedömas i förhållande till vad vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefullt i genomförandet. Även vid planering och prioritering av utvecklingsinsatser är det viktigt att ta hänsyn till aktuell forskning (s 11).

Bilaga 2: Mall för huvudmannens redovisning till Skolinspektionen

Utvecklingsområde 1:

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 2:

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 3:

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: